სამეცნიერო საწყისებზე დაფუძნებული პროფილაქტიკა

მარია დეპტულა
კაზიმეჟ დიდის უნივერსიტეტი ბიდგოშჩში

გეგმა

შესავალი

1. პროფილაქტიკური პროგრამის კონსტრუირების ეტაპები;
2. ზემოქმედების მიზნების ჩამოყალიბების წინადადება;
3. დეტალური მიზნის ოპერაციონალიზაციის მაგალითი;
4. იმ ფაქტორების კონტროლი და რისკის ანალიზი რომელთაც შეუძლიათ იატროგენული ეფექტის გამოწვევა.

შეჯამება

შესავალი – 2010 წელი, პროფილაქტიკური პროგრამების რეკომენდაციის სისტემა - KBPN, PARPA, ORE, IPiN (http://programyrekomendowane.pl/)

კარგი ხარისხის პროგრამა

- „დაფუძნებულია **მეცნიერულ თეორიულ საფუძველებზე;**
- იყენებს **წარმატებულ პროფილაქტიკურ სტრატეგიებს;**
- **ამცირებს** პრობლემური ქცევების **რისკის ფაქტორების** გავლენას;
- **აძლიერებს** იმ ფაქტორების მოქმედებას რომლებიც ადამიანს **იცავენ** პრობლემური ქცევებისაგან;
- ხასიათდება **მოქმედებათა შესაბამისი ინტენსიურობით** და მათი **ხანგრძლივობის დროით;**
- ხორციელდება შესაბამისად **მომზადებული კადრების** მიერ;
- საევალუაციო კვლევებმა დაამტკიცეს **მათი დანერგვის სტანდარტების მაღალი ხარისხი** და **ზემოქმედების ეფექტურობა.**

შესავალი - რეკომენდებული პროგრამების ხარისის დონეები – KBPN, PARPA, ORE, IPiN

დონე III - სამოდელო პროგრამა **2**	**აკმაყოფილებს II დონის პირობებს და აგრეთვე :** ➢ ხასიათდება იმ შედეგების შეფასებით რომლებიც ადასტურებენ პოზიტიურ გავლენას პრობლემურ ქცევებზე; ➢ შედეგების ევალუაცია ითვალისწინებს პროგრამის ეფექტებს რომლებიც დროშია გაწელილი.
დონე II კარგი პრაქტიკა **5**	**აკმაყოფილებს I დონის პირობებს და აგრეთვე:** ➢ ხასიათდება ფორმაციული შეფასებით რომელიც პროგრამის ხარისხის ამაღლებას ემსახურება ან შედეგების ევალუაციით რომელიც ადასტურებს ეფექტურობას პროგრამის დეტალური მიზნების მიღწევის საქმეში, ➢ პროგრამის განკარგულებაში არ არის ევალუაციის დასკვნები რომლებიც ეხება ქცევაში მომხდარ ცვლილებებს, მათ შორის დროში გაწელილ შედეგებს.
დონე I – **იმედისმომცემი პროგრამა** **12**	➢ ემყარება აღიარებულ თეორიულ კონცეფციებს რომლებიც პრობლემური ქცევების თემატიკას ეხება; ➢ იყენებს წარმატებულ პროფილაქტიკურ სტრატეგიებს; ➢ **კონსტრუირებულია ლოგიკური მოდელის პრინციპების თანახმად**; ➢ ხასიათდება პროცესის ევალუაციით რომელიც დასკვნების გამოტანის საშუალებას იძლევა მისი რეალიზაციის შედეგად სასურველი შედეგების მიღწევის შესახებ. სურათი 1. რეკომენდაციების დონეები წყარო: საკუთარი ნაშრომი რომელიც ემყარება წყაროს: (http://programyrekomendowane.pl/)

Wprowadzenie – system rekomendacji programów profilaktycznych KBPN, PARPA, ORE, IPiN (http://programyrekomendowane.pl/)

ჯანმრთელობის პოპულარიზაცია
∑ 4: 1+3 – დონე I

- ზიპის მეგობრები (I)
- შეხედე სხვანაირად 1-3, 4-6 (I)
- ეფსილონი (I)

უნივერსალური პროფილაქტიკა
∑ 11: 2 – p. III; 4 – p. II; 5 – p. I

- შინაური დეტექტივების პროგრამა (III)
- ფანტასიური შესაძლებლობები (III)
- სკოლა მშობლებისა და აღმზრდელებისათვის (II)
- ოჯახების გაძლიერების პროგრამა (II)

სელექციური პროფილაქტიკა
∑ 8: 1- p. II; 7 – p. I

- ისეთი ბავშვების ფსიქოლოგიური განვითარების ხელშეწყობა რომლებიც თანატოლების სიყვარულით არ სარგებლობენ (II)
- გაუბედავი ბავშვების ფსიქოსოციალური განვითარების ხელშეწყობის პროგრამა (I)

რეკომენდებული პროფილაქტიკა
∑ 3: p. I

- **Fred Goes Net (I)**
- ახალგაზრდული სოციალური პათოლოგიების პრევენციის პროგრამა (I)
- სასკოლო პროფილაქტიკური ინტერვენცია (I)

სურათი 2. რეკომენდაციების პროგრამა და რეკომენდებული პროგრამები.
წყარო: საკუთარი ნაშრომი შემდეგ საფუძველზე: http://programyrekomendowane.pl/,
შენიშვნა: ჯამი აჭარბებს 19-ს, ვინაიდან 7 პროგრამას აქვს რეკომენდაცია ერთზე მეტ დონეზე.

1. სამეცნიერო საწყისებზე დაფუძნებული პროფილაქტიკური პროგრამის კონსტრუირების ეტაპები

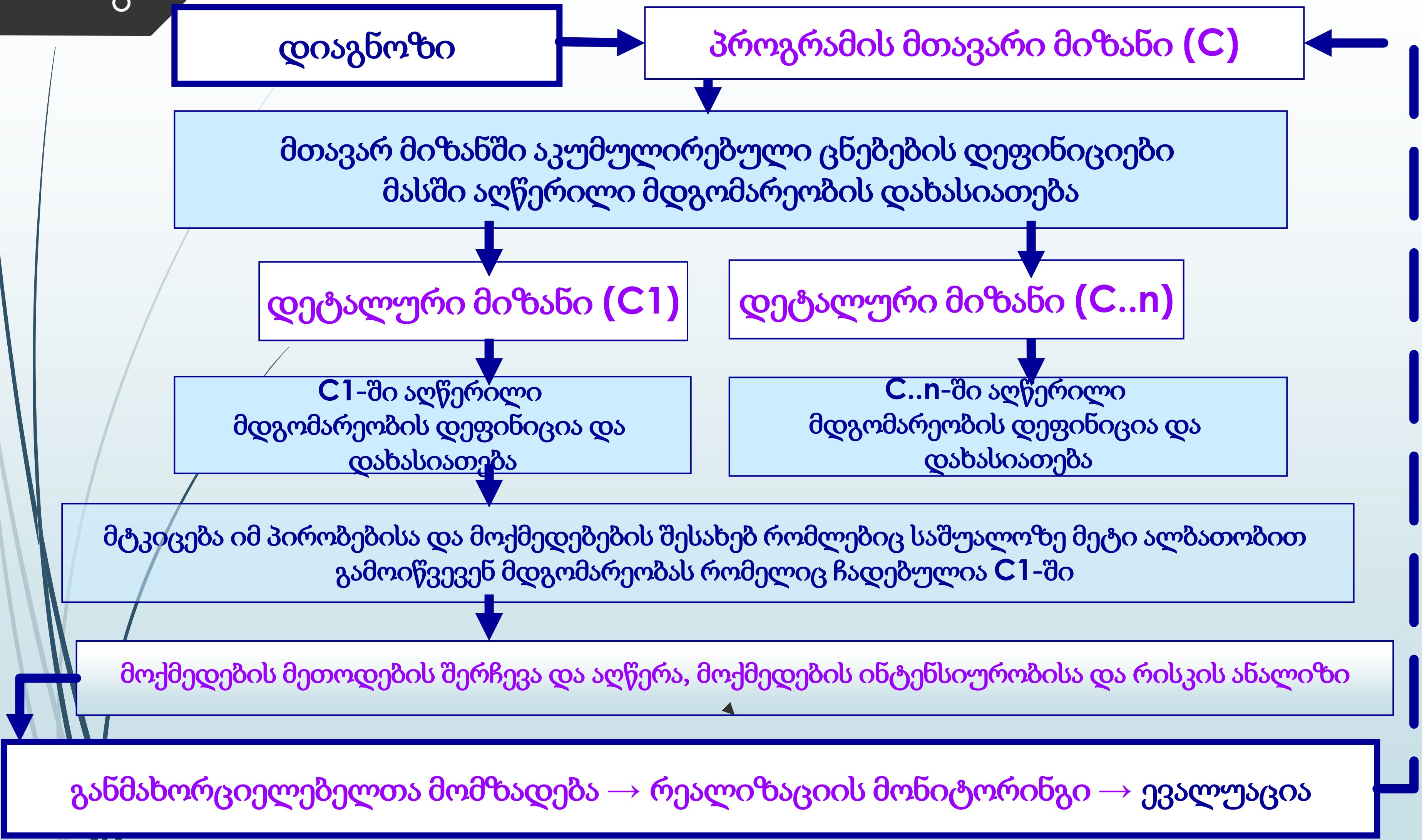

სურათი 3. სამეცნიერო საფუძვლებზე დამყარებული პროფილაქტიკური პროგრამის კონსტრუირების ეტაპები
წყარო: საკუთარი ნაშრომი

2. წინადადება ზემოქმედების მიზნების ფორმულირების შესახებ

დეტალური მიზნები   მთავარი მიზანი

იმ ბავშვების საზოგადოებრივი სტატუსის შეცვლა რომლებიც თანატოლებს არ უყვართ მათი ანტისოციალური საქციელის გამო

ისეთი პირობების შექმნა
რომლებშიც ბავშვების თვითშეფასება გაიზრდება

ისეთი პირობების შექმნა
სადაც ბავშვები გონების თეორიას განივითარებენ

ისეთი პირობების შექმნა
სადაც ბავშვები განივითარებენ საკუთარი ემოციების მართვის უნარს და აგრეთვე შეძლებენ იმ ქცევების მართვას რომლებიც ემოციების გავლენით ჩნდება

სურათი 4. პირველი ეტაპის მთავარი მიზნისა და დეტალური მიზნების ფორმულირება
წყარო: საკუთარი ნაშრომი მ. ჰერცბერგის საფუძველზე (2012, გვ. 32)

3. დეტალური მიზნის ოპერაციონალიზაციის მაგალითი

I დონის დეტალური მიზანი: ისეთი პირობების შექმნა სადაც ბავშვები ისწავლიან საკუთარი ემოციების მართვას და აგრეთვე შეძლებენ იმ ქცევების მართვას რომლებიც ემოციების გავლენით ჩნდება

II დონის დეტალური მიზნები: ბავშვებისათვის პირობების შექმნა რათა:

1. ისწავლონ საკუთარი გრძნობების გამოცნობა და შეძლონ მათზე საუბარი	2. ისწავლონ თუ როგორ უნდა მოიქცნენ როდესაც ემოციების გავლენის ქვეშ არიან და აგრეთვე ისწავლონ ამ ემოციების მნიშვნელობა	3. გაიმდიდრონ ცოდნა იმის შესახებ თუ როგორ უნდა გაართვან თავი რთულ ემოციებს გამომდინარე სტრესული სიტუაციის კონტროლის შესაძლებლობიდან
1.1. გამოვხატოთ პატივისცემა და ყურადღება ბავშვის გრძნობების მიმართ, **1.2.** მის მიერ ადრე და ამჟამად განცდილი ემოციების შესახებ საუბრის დაწყება....	**2.1.** უფროსის მიერ კარგი მაგალითის მიცემა, **2.2.** ბავშვისთვის საშუალების მიცემა რომ თვითონ გაართვას თავი საკუთარ ემოციებს, მისი მხარდაჭერა - მაგალითად: ემპათიური რეაქცია, **2.3.** პოზიტიური ინდუქციის გამოყენება ბავშვის მიერ გამოვლენილი თვითკონტროლის მცდელობების დროს.	**3.1.** ბავშვთან თანამშრომლობა პროაქტიული გეგმის შემუშავებაში და გეგმა **B** – იმპულსური რეაქციის მაგივრად, **3.2.** რეაქტიული გეგმა **B**-ს გამოყენება როდესაც ბავშვი საკუთარ ქცევაზე კონტროლს დაკარგავს, **3.2.** ბავშვის წახალისება რათა მან მოახდინოს ლიტერატურული გმირების მიერ გადატანილი სიტუაციების და საკუთარი ცხოვრებიდან აღებული მაგალითების ანალიზი.

მოქმედებათა მაგალითები

სურათი **5.** ზემოქმედებათა დეტალური მიზნის ოპერაციონალიზაციის მაგალითი
წყარო: საკუთარი ნაშრომი მ. დეპტულას **(2013)**, რ. ვ. გრინის და ჯ.ს. ებლონის **(2006)** საფუძველზე.

4. რისკის წინასწარ განსაზღვრა და იმ ფაქტორების კონტროლი რომლებმაც შეიძლება იატროგენული ეფექტები გამოიწვიონ

მეცადინეობათა იატროგენული ეფექტების შეზღუდვის მეთოდები აგრესიული ბავშვების ჯგუფში

ბავშვთა თვისებების გათვალისწინება ჯგუფში რეკრუტირების დროს

- სქესი - გოგონების მეტი რაოდენობა ჯგუფში
- მტრული განწყობების ინტენსივობა სხვა ადამიანებთან მიმართებაში პრეტესტში
- საზოგადობაში მიღებული ქცევების სიხშირე პრეტესტში

ჯგუფური პროცესების მონიტორინგი მეცადინეობათა მიმდინარეობისას - სიხშირის რეგისტრირება:

- პოზიტიური საქციელები

- ნეგატიური საქციელები

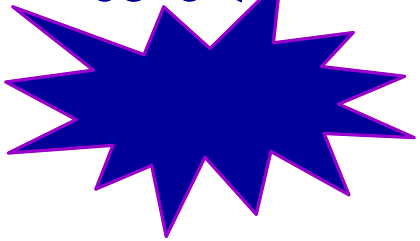

- ნეგატიური ქცევების წახალისება თანატოლების მიერ

სურათი 6. ზემოქმედებათა იატროგენული ეფექტების რისკის შეზღუდვა
საკუთარი ნამუშევარი ციტირებული ნაშრომების საფუძველზე , მ. დეპტულა (2013)

4. რისკის პროგნოზირება და იმ ფაქტორების კონტროლი რომლებმაც შეიძლება იატროგენული ეფექტები გამოიწვიონ – ჯგუფური პროცესების მონიტორინგი

მეგობრული და პროსოციალური ქცევების სიხშირე

- სპონტანური პოზიტიური კონტაქტები თანატოლებთან
- სხვა ბავშვების ინიციატივების მიმართ მგრძნობიარობა და გახსნილობა
- სენსიტიურობა სხვა ბავშვების საჭიროებების მიმართ, დახმარების და განაწილების სურვილი

პრობლემების კონსტრუქციული გზით გადაწყვეტის სიხშირე

- გრძნობების გამოხატვის უნარი
- პრობლემების კვლევა, კონფლიქტური სიტუაციების სხვადასხვაგვარი გადაწყვეტის განხილვა
- თანატოლის თვალსაზრისის მოსმენისთვის მზაობა, მოლაპარაკების და კომპრომისის მიღწევის უნარი

სურათი 7. ზემოქმედების იატროგენული ეფექტების რისკის შეზღუდვა - პოზიტიური ქცევები
საკუთარი ნამუშევარი ციტირებული ნაშრომების საფუძველზე, მ. დეპტულა (2013)

4. რისკის პროგნოზირება და იმ ფაქტორების კონტროლი რომლებმაც შეიძლება იატროგენული ეფექტები გამოიწვიონ – ჯგუფური პროცესების მონიტორინგი

იმპულსური და უმწიფარი ქცევები : თავხედური ქცევა, უეცარი აღელვება რომლის მოთოკვაც მეცადინეობის წამყვანის ჩარევას მოითხოვს

მტრული და წინააღდეგობრივი ქცევები: მითითებების შეუსრულებლობა, ბრძოლა პოზიციისათვის, სიჯიუტე რომლის გადალახვაც დარწმუნების გზით ძნელია, მძვინვარების შეტევები მაშინ როდესაც ბავშვი ვერ იღებს იმას რაც უნდა

ფიზიკური და ფსიქიკური აგრესია: სხვების დადანაშაულების სიხშირე, მუქარა მათდამი, ფიზიკური დაშინება, ყვირილი, დარტყმა და მუჯლუგუნები

მტრული განდგომილობა: თანატოლებისადმი, მუშაკებისადმი, მეცადინეობებისადმი მტრული განწყობის გამოხატვა (მაგ: „ეს სისულელეა”), კონსტრუქციულ დისკუსიაში მონაწილეობაზე უარის თქმა

სურათი 8. ზემოქმედებათა იატროგენული ეფექტების რისკის შეზღუდვა - ნეგატიური მოქმედებები საკუთარი ნამუშევარი ციტირებული ნაშრომების საფუძველზე , მ. დეპტულა (2013)

შეჯამება: სისტემური პროფილაქტიკა „FAST TRACK" – სწრაფი გზა - 10-წლიანი პროგრამა, დაწყებითი სკოლის 1-ლი კლასიდან გიმნაზიის ბოლო კლასამდე

სკოლის კლასში სოციალური კომპეტენციების განვითარების პროგრამა **PATHS**

მუშაობა ბავშვთან რომლსაც საფრთხე ემუქრება „მეგობართა ჯგუფში" – სოციალური კომპეტენციების ტრენინგი მცირე ჯგუფში - 1h

მუშაობა მშობლებთან - აღმზრდელობითი კომპეტენციების განვითარება - 1h

მშობლების თამაშები შვილებთან, ზედამხედველობის ქვეშ (შეძენილი უნარების გამოყენება, ურთიერთობის გაუმჯობესება) - 1h

საფრთხის ქვეშ მყოფი ბავშვის კონტაქტების მხარდაჭერა თანატოლებთან თამაშის დროს სკოლის კლასში

დახმარება სკოლაში წარმატების მიღწევაში (მეცადინეობა კითხვაში, დამატებით მეცადინეობები)

ვიზიტები სახლში და სატელეფონო საუბრები - მშბლების მხარდაჭერა ცხოვრებისეული და აღმზრდელობითი პრობლემების გადაჭრაში

სურათი 9. სისტემური პროფილაქტიკის მაგალითი რომელიც სამეცნიერო საფუძვლებს ემყარება, მოქმედების I ეტაპი
საკუთარი ნამუშევარი, შემდეგი ავტორების ნაშრომების გამოყენებით: განიონი, ვიტარო 2003; ბირმანი 2005.

შეჯამება

1. განსაზღვრულია ზემოქმედების მიზნების ფორმულირების და მათი მიღწევის თეორიული საფუძვლები → შესაძლებელია ადეკვატური პროგრამის შერჩევა რომელიც შეესაბამება ადამიანის ბუნებას და მის შეხედულებებს, აგრეთვე მისი განვითარების მექანიზმებს

2. ადრესატების ზუსტად განსაზღვრული ჯგუფი → პროგრამის მისადაგების საშუალება იმ ჯგუფის სპეციფიკასთან რომელშიც ის უნდა იქნას რეალიზებული

3. მონაცემები პროგრამის ეფექტურობის შესახებ და ინსტრუმენტები რომლების საშუალებითაც მოხდება მიმდინარე ცვლილებების კვლევა → იმ ჯგუფში მიღწეული ეფექტების შემოწმების შესაძლებლობა რომელშიც პროგრამა ხორციელდება

4. მოსამზადებელი ტრენინგი პროგრამის სარეალიზაციოდ, ზედამხედველობა განხორციელების პროცესში → პროგრამის განმახორციელებელთა კომპეტენციების განვითარების შესაძლებლობა → ატმოსფეროს ცვლილება იმ ადგილებში სადაც პროგრამა ხორციელდება

არაწინასწარგანზრახული მავნე ეფექტების ნაკლები რისკი

ბიბლიოგრაფია

- Bierman K. L. (2005) *Peer Rejection. Developmental Processes and Intervention Strategies.* New York, London, The Guilford Press.
- მ. დეპტულა (2013) თანატოლთა მიერ გარიყვა, *პროფილაქტიკა და თერაპია, ვარშავა*, PWN.
- Gagnon C. , Vitaro F. (2003) *La prévention du truble des conduites, avec centration sur les comportements violents.* W: F. Vitaro, C. Gagnon (red.) *Prévention des problèmes d'adaptation chez les enfants et les adolescents.* Tom II, *Les problèmes extrernalisés.* Presses de l'Université du Québec, s. 231- 240
- Weigl B. (2001) ბავშვებისა და ახალგაზრდების საქციელის მოდიფიკაციის ევალუაციის ზოგიერთი საფრთხე და ხაფანგი, ი. ლ. გჟელაკი, მ. ი. სოხოცკი (რედ.), ბავშვებისა და ახალგაზრდების პრობლემების პროფილაქტიკის ევალუაცია, ვარშავა: პრობლემების პროფილაქტიკის ლაბორატორია.
- http://programyrekomendowane.pl/

გმადლობთ ყურადღებისათვის!